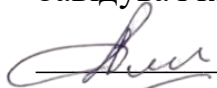

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова
Навчально-науковий гуманітарний інститут

Кафедра психології

«Допущений до захисту»

Завідувач кафедри

 Карсканова С. В.

«12» червня 2026 р.

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на здобуття рівня вищої освіти «бакалавр»

зі спеціальності 053 «Психологія»

**на тему «ОСОБЛИВОСТІ КОМУНІКАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ
ВІЙСЬКОВОГО КАПЕЛАНА В КОНТЕКСТІ ПСИХОЛОГІЧНОЇ
ДОПОМОГИ»**

Виконав: студент групи 4551з

 Мінін Є.А.
(підпис)

Керівник роботи: кандидат
психологічних наук, доцент кафедри
психології

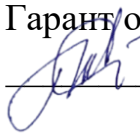
(посада, науковий ступень вчене
звання)

 Карсканова С.В.
(підпис)

Миколаїв 2026 р.

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова
Навчально-науковий гуманітарний інститут

Кафедра психології
Спеціальність 053 Психологія
Освітня програма «Психологія»

«ЗАТВЕРДЖУЮ»
Гарант освітньої програми
 Чугуєва І.Є.
(підпис)
« 25 » 02 2026 р.

ЗАВДАННЯ
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ
на здобуття ступеня вищої освіти «бакалавр»

Студента **Мініна Євгена Анатолійовича**

1. Тема роботи: **«Особливості комунікаційної діяльності військового капелана в контексті психологічної допомоги»**

Керівник роботи кандидат психологічних наук, доцент кафедри психології
Карсканова Світлана Вікторівна

Затверджені наказом ректора №198-уч від «25» лютого 2026 року

2. Термін подання роботи: 5.06.2026.

3. Вихідні дані по роботі: спеціальна наукова і методична література з психології сім'ї, вікової та педагогічної психології, передовий практичний досвід.

4. Перелік питань, що належать до розробки (найменування розділів):
Теоретичні основи дослідження комунікаційної діяльності військового капелана в системі психологічної допомоги.

Емпіричне дослідження особливості комунікаційної діяльності військового капелана в контексті надання психологічної допомоги.

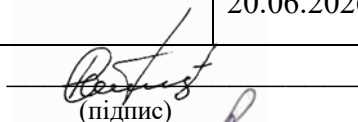
5. Перелік презентаційних матеріалів: презентація доповіді по роботі у форматі Microsoft Power Point загальною кількістю 13 слайдів, з висвітленням таких питань як назва, об'єкт, предмет, мета і завдання роботи (3 слайди), теоретичні узагальнення з теми дослідження (1 слайд), методологія (1 слайд), результати емпіричного дослідження, їх демонстрація (рисунок, таблиці), аналіз та інтерпретація (7 слайдів), висновки (1 слайд).

6. Дата видачі завдання 25 лютого 2026 року.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

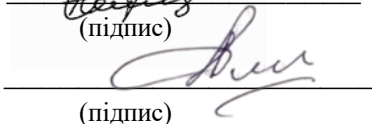
Номер	Назва етапів роботи	Терміни виконання етапів роботи	Примітка
1.	Формулювання теми роботи	10.02.2026	
2.	Опрацювання літератури з теми дослідження. Визначення мети, завдань, об'єкта, предмета дослідження.	15.02.2026	Список використаної літератури має включати не менше 30 позицій (передусім сучасні актуальні із яких не менше 25% - за останні п'ять років).
3.	Написання вступу. Визначення методів і бази дослідження.	25.02.2026	Вступ (обсяг 3 – 4 сторінки)
4.	Написання Розділу 1. Подання на перевірку	01.03.2026	Розділ 1. (15-20 сторінок)
5.	Підготовка та проведення емпіричного дослідження.	15.03.2026 - 31.03.2026	
6.	Статистична обробка отриманих результатів	01.04.2025- 07.04.2025	
7.	Написання Розділу 2. Подання на перевірку	10.04.2026 – 10.05.2026	Розділ 2 (15-20 сторінок)
8.	Оформлення тексту роботи. Подання керівнику на перевірку.	10.05.2026 – 15.05.2026	Загальний обсяг основного тексту роботи 40 – 50 сторінок (без списку літератури і додатків).
9.	Попередній захист кваліфікаційної роботи	01.06.2026 – 05.06.2026	
10.	Опрацювання зауважень і виправлення недоліків	08.06.2026 – 12.06.2026	
11.	Подання роботи для перевірки на академічну доброчесність	10.06.2026 – 12.06.2026	
12.	Подання кваліфікаційної роботи на рецензування	12.06.2026 – 14.06.2026	
13.	Захист роботи	15.06.2026- 20.06.2026	

Студент

 (підпис)

Мінін Є.А.

Керівник роботи

 (підпис)

Карсканова С.В.

АНОТАЦІЯ

Кваліфікаційна робота присвячена виявленню психологічних особливостей комунікаційної діяльності військового капелана в контексті надання психологічної допомоги. У роботі здійснено теоретичний аналіз сутності капеланського служіння як інтегративної системи, що поєднує духовну підтримку та психологічну допомогу в умовах війни.

На основі емпіричного дослідження 40 військових капеланів встановлено, що ядро їхньої професійної структури складають емпатія, комунікативна компетентність та конструктивні стратегії поведінки. Виявлено, що 56,7% респондентів володіють високим рівнем емпатії, а 53,3% орієнтовані на конструктивний діалог у кризових ситуаціях. Практична значущість роботи полягає у розробці рекомендацій для вдосконалення системи підготовки, тренінгів та супервізії капеланів для підвищення ефективності їхньої діяльності в екстремальних умовах.

Ключові слова: військовий капелан, комунікаційна діяльність, психологічна допомога, емпатія, комунікативна компетентність, кризові умови.

Мінін Є.А. Особливості комунікаційної діяльності військового капелана в контексті психологічної допомоги: кваліфікаційна робота бакалавра зі спеціальності 053 «Психологія». Миколаїв : НУК ім. адм. Макарова, 2026. 55 сторінок.

ANNOTATION

The qualification work is devoted to identifying the psychological features of the military chaplain's communication activity in the context of providing psychological assistance. The paper provides a theoretical analysis of the essence of chaplaincy ministry as an integrative system that combines spiritual support and psychological assistance in war conditions.

Based on an empirical study of 40 military chaplains, it was established that the core of their professional structure consists of empathy, communicative competence, and constructive behavior strategies. It was found that 56.7% of respondents possess a high level of empathy, and 53.3% are oriented toward constructive dialogue in crisis situations. The practical significance of the work lies in the development of recommendations for improving the system of training, exercises, and supervision of chaplains to increase the effectiveness of their activities in extreme conditions.

Keywords: military chaplain, communication activity, psychological assistance, empathy, communicative competence, crisis conditions.

Minin, I. A. Features of the communication activity of a military chaplain in the context of psychological assistance: Bachelor's qualification work in specialty 053 "Psychology". Mykolaiv: Admiral Makarov National University of Shipbuilding, 2026. 55 pages.

ЗМІСТ

ВСТУП	6
 РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ КОМУНІКАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ВІЙСЬКОВОГО КАПЕЛАНА В СИСТЕМІ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ДОПОМОГИ	
1.1. Поняття комунікаційної діяльності у психологічній науці	10
1.2. Специфіка діяльності військового капелана в умовах кризових та бойових подій	24
1.3. Психологічні механізми та структурні компоненти комунікаційної взаємодії військового капелана з отримувачами допомоги	29
Висновки до розділу 1	38
 РОЗДІЛ 2. ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ КОМУНІКАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ВІЙСЬКОВОГО КАПЕЛАНА В КОНТЕКСТІ НАДАННЯ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ДОПОМОГИ	
2.1. Організація та методи дослідження комунікативних особливостей діяльності військових капеланів	40
2.2. Аналіз результатів дослідження ефективності комунікаційної взаємодії у процесі психологічної підтримки	43
Висновки до розділу 2	50
ВИСНОВКИ	51
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	53

ВСТУП

Актуальність дослідження. Важливість вивчення особливостей комунікаційної діяльності військового капелана в контексті надання психологічної допомоги зростає в умовах постійних змін і викликів, які переживає сучасне українське суспільство. Потреба у фахівцях, здатних здійснювати духовно-психологічну підтримку, є не лише актуальною, а й критично необхідною — особливо в умовах війни, зростання психоемоційної напруги, травматичного досвіду військовослужбовців і цивільного населення, втрат, вимушеного переміщення та підвищеного запиту на психологічну й духовну допомогу як з боку окремих осіб, так і цілих спільнот.

Комунікаційна діяльність військового капелана має складну й багатовимірну природу, оскільки поєднує духовне наставництво, емоційну підтримку, кризове консультування та міжособистісну взаємодію в умовах підвищеної напруги. Кожен військовий капелан реалізує власний стиль спілкування, що ґрунтується на особистісних цінностях, професійному досвіді, рівні емпатії, комунікативній компетентності та здатності до психологічного супроводу. Незалежно від індивідуальних особливостей, ефективність комунікаційної діяльності стає ключовою умовою надання якісної психологічної допомоги, формування довіри, стабілізації емоційного стану та відновлення внутрішніх ресурсів особистості.

Сучасні дослідження у сфері психології спілкування, кризового консультування та духовного супроводу підтверджують, що ефективна допомога в екстремальних умовах значною мірою залежить від рівня розвиненості емпатії, здатності до активного слухання, безоцінного прийняття та підтримки автономії особистості. Вагомий внесок у теоретичне обґрунтування проблеми комунікативної взаємодії та допомагаючих відносин здійснили як українські науковці (С. Д. Максименко, Н. В. Чепелєва, Т. С. Яценко), так і зарубіжні дослідники (К. Роджерс, В. Франкл, І. Ялом), які доводять, що саме якість

міжособистісного контакту визначає глибину та результативність психологічної підтримки.

У цьому контексті комунікаційна діяльність військового капелана розглядається не лише як складова духовного служіння, а як важливий соціально-психологічний ресурс. Вона визначає, якою мірою військовослужбовці та цивільні особи, що перебувають у складних життєвих обставинах, отримують підтримку, зберігають психологічну стійкість та здатність до подолання кризових станів. Тому дослідження особливостей, механізмів і чинників ефективної комунікаційної діяльності військового капелана має беззаперечну актуальність для вдосконалення системи підготовки військових капеланів, підвищення якості психологічної допомоги та зміцнення психічного здоров'я суспільства.

Об'єкт дослідження — комунікаційна діяльність військового капелана у процесі надання психологічної допомоги.

Предмет дослідження — психологічні особливості, структурні компоненти та чинники ефективності комунікаційної діяльності військового капелана в умовах кризових та бойових подій.

Мета дослідження — виявити психологічні особливості комунікаційної діяльності військового капелана в контексті надання психологічної допомоги та обґрунтувати напрямки її вдосконалення.

Завдання дослідження. Для досягнення мети дослідження було застосовано комплекс методів.

1. Здійснити теоретико-методологічний аналіз наукових підходів до розуміння сутності комунікаційної діяльності та її ролі у системі психологічної допомоги.
2. Обґрунтувати програму емпіричного дослідження та підібрати психодіагностичний інструментарій, спрямований на вивчення комунікативних характеристик і психологічних особливостей діяльності військових капеланів.

3. Провести емпіричне дослідження особливостей комунікаційної діяльності та здійснити кількісний і якісний аналіз отриманих результатів.
4. Визначити психологічні чинники, що впливають на ефективність комунікаційної взаємодії військового капелана, та розробити практичні рекомендації щодо її вдосконалення.

Для досягнення мети дослідження було застосовано комплекс методів.

Теоретичні методи: аналіз, синтез, порівняння, узагальнення наукової літератури з тематики дослідження (комунікація, психологічна допомога, духовний супровід, кризове консультування).

Емпіричні методи: тест емпатійних здібностей В. Бойка; методика діагностики комунікативних та організаторських здібностей (КОС); шкала психологічної стійкості (Hardiness Survey) С. Мадді; опитувальник рівня тривожності Ч. Спілбергера — Ю. Ханіна.

Математичні методи: кореляційний аналіз Спірмена для виявлення зв'язків між показниками емпатії, психологічної стійкості та ефективності комунікаційної діяльності.

Вибірка дослідження становила 40 військових капеланів та кандидатів на посаду військового капелана віком від 25 до 55 років, які здійснюють службу у військових частинах або працюють із цивільним населенням у регіонах, наближених до зони бойових дій.

Наукова новизна дослідження полягає у виявленні специфіки структурної організації комунікаційної діяльності військового капелана в умовах надання психологічної допомоги, а також у встановленні статистично значущих зв'язків між рівнем емпатії, психологічною стійкістю та ефективністю міжособистісної взаємодії. Отримані результати поглиблюють уявлення про психологічні механізми духовно-психологічної підтримки в умовах сучасних соціальних викликів.

Практична значущість дослідження полягає у можливості використання результатів під час підготовки та підвищення кваліфікації військових і цивільних капеланів, розроблення програм тренінгів з розвитку комунікативної

компетентності, емпатії та навичок кризового супроводу. Результати можуть бути впроваджені у систему професійної підготовки військових капеланів, програми психологічної підтримки військовослужбовців та діяльність мультидисциплінарних команд допомоги.

Структура роботи: робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел (містить 37 найменувань). Обсяг основного змісту роботи складає 55 сторінок. Робота містить 7 таблиць та 3 рисунки.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ КОМУНІКАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ВІЙСЬКОВОГО КАПЕЛАНА В СИСТЕМІ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ДОПОМОГИ

1.1. Поняття комунікаційної діяльності у психологічній науці

У сучасній психологічній науці поняття комунікаційної діяльності розглядається як один із ключових компонентів професійної готовності фахівця багатьох професій. Вона відображає рівень сформованості здатності до міжособистісної взаємодії, усвідомленої позиції підтримки та ціннісного ставлення до людини, яка перебуває у складній життєвій ситуації. Цей феномен характеризується як інтегрована система комунікативних умінь, особистісних якостей і психологічних механізмів, що забезпечують суб'єкта необхідними ресурсами для встановлення довіри, підтримки та ефективного супроводу в умовах кризових переживань.

Згідно з концептуальними підходами сучасних дослідників, комунікаційна діяльність формується на перетині особистісної зрілості, емпатійності, внутрішньої готовності до служіння, усвідомлення значущості духовно-психологічної підтримки та професійної відповідальності. Вона включає не лише здатність до активного слухання і вербальної взаємодії, але й уміння мобілізувати власні психологічні ресурси в умовах напруженості, невизначеності та необхідності прийняття рішень, що мають довготривалий вплив на емоційний стан іншої людини.

У працях українських науковців, зокрема С. Д. Максименка, Н. В. Чепелевої, Т. С. Яценко, а також міжнародних дослідників — К. Роджерса, В. Франкла, І. Ялома — комунікативна взаємодія в більшій кількості професій інтерпретується як система внутрішніх регуляторів поведінки, що базується на особистісних цінностях, смислотворчих орієнтаціях, установках прийняття та відчутті компетентності. Вона виступає ключовим чинником ефективної психологічної підтримки, а також індикатором психологічної зрілості фахівця.

Особливої актуальності проблема комунікаційної діяльності набуває в контексті служіння військового капелана, оскільки саме вона забезпечує встановлення довірливого контакту, сприяє емоційному розвантаженню,

формуванню відчуття безпеки та підтримки в умовах бойових дій і кризових ситуацій, а також під час посттравматичних проявів. Як підкреслюють дослідники, ефективність психологічної допомоги значною мірою визначається якістю міжособистісного контакту, здатністю до емпатії, рефлексії та безумовного прийняття.

Таким чином, комунікаційна діяльність військового капелана трактується як багатовимірне психологічне утворення, що охоплює систему комунікативних умінь, ціннісних орієнтацій, емоційної включеності та стратегій взаємодії. Її формування є динамічним процесом, який залежить від індивідуально-психологічних особливостей, духовного досвіду, рівня професійної підготовки та специфіки соціально-психологічного середовища служіння.

Комунікаційна діяльність виступає не лише інструментом професійної реалізації військового капелана, а й показником його здатності інтегрувати духовний і психологічний аспекти допомоги. Незважаючи на актуальність проблеми, ціннісно-сміслові засади комунікаційної взаємодії військового капелана, а також особливості її реалізації в умовах збройного конфлікту залишаються недостатньо дослідженими. Потребують глибшого теоретичного й емпіричного аналізу питання емпатійності, психологічної стійкості, професійної ідентичності та їх впливу на ефективність взаємодії з військовослужбовцями й цивільними особами.

Процес формування ефективної комунікаційної діяльності військового капелана є одним із ключових чинників результативності його служіння, оскільки саме він визначає рівень довіри, глибину контакту та здатність надавати підтримку як в емоційно насичених і травматичних ситуаціях так і під час посттравматичного періоду. У контексті професійної підготовки важливо враховувати специфіку діяльності військового капелана, яка потребує високої особистісної зрілості, емпатійності, досвіду, рефлексивності та здатності до міжособистісної взаємодії в умовах підвищеного стресу або його наслідків. У зв'язку з цим постає необхідність цілісного дослідження комунікаційної

діяльності як комплексу особистісних властивостей, установок, цінностей і поведінкових стратегій, що детермінують якість психологічної допомоги.

Особливої уваги заслуговує питання того, наскільки розвинені комунікативні здібності та психологічна стійкість впливають на ефективність духовно-психологічної підтримки, здатність військового капелана підтримувати інших не втрачаючи або вчасно відновлюючи свій власний внутрішній ресурс. В умовах підвищеного емоційного навантаження, постійного контакту з людським болем, втратами та кризовими переживаннями саме ці якості стають визначальними для професійної ефективності. Комунікативні здібності забезпечують встановлення довірливого контакту, створення атмосфери безпеки та прийняття, уміння слухати активно й емпатійно, точно інтерпретувати вербальні й невербальні сигнали, а також добирати адекватні форми підтримки залежно від індивідуальних потреб людини.

Психологічна стійкість, у свою чергу, виступає внутрішнім ресурсом, що дозволяє військовому капелану зберігати емоційну рівновагу, витримувати напружені ситуації, уникати професійного вигорання та вторинної травматизації. Вона передбачає здатність до саморефлексії, усвідомлення власних емоцій і меж, уміння своєчасно відновлювати сили та звертатися по супервізійну чи колегіальну підтримку. Без належного рівня психологічної стійкості навіть високі моральні цінності та щире прагнення допомогти можуть не забезпечити довготривалого й ефективного служіння та результату.

Від рівня сформованості комунікаційної компетентності залежить не лише якість допомоги, але й етична відповідальність, професійна витривалість і здатність до саморегуляції. Розвинена комунікативна компетентність передбачає володіння навичками конструктивного діалогу, дотримання принципів конфіденційності, поваги до гідності особистості, толерантності до різних світоглядних позицій при тому не втрачаючи власної ідентичності та моральних переконань. Вона також включає здатність до міжкультурної чутливості, що є особливо важливим у багатоконфесійному та багатонаціональному середовищі.

Таким чином, комунікативні здібності та психологічна стійкість становлять взаємопов'язані компоненти професійної компетентності військового капелана. Їх розвиток має здійснюватися системно — через спеціальну підготовку, тренінги, практичну діяльність, супервізію та особистісну роботу над собою. Саме комплексне формування цих якостей забезпечує здатність надавати глибоку, етичну й ефективну духовно-психологічну підтримку, зберігаючи власну цілісність і внутрішній баланс.

Комунікаційна діяльність як структурна складова професійної підготовленості військового капелана розглядається як важливий показник інтеграції особистісних ресурсів і спрямованості на служіння. Вона відображає узагальнений вплив різних психологічних чинників на активне включення у процес надання допомоги. У її структурі можна видокремити кілька ключових компонентів, які забезпечують функціонування як цілісної системи.

Табл.1.1.

Структура комунікаційної діяльності військового капелана

Компонент	Характеристика
Комунікативна спрямованість	Включає внутрішню установку на взаємодію, готовність до підтримки, емпатію, прагнення до допомоги та духовного супроводу.
Готовність до здійснення психологічної підтримки	Відображає налаштованість на ефективне слухання, прийняття, супровід і стабілізацію емоційного стану особи, а також на розвиток внутрішньої якості життя.
Відповідальність і професійне зобов'язання	Визначає усвідомлення ролі військового капелана в умовах кризи, готовність приймати складні рішення та нести відповідальність за наслідки взаємодії.
Стійкість комунікаційної позиції	Означає здатність підтримувати внутрішню рівновагу та ефективність взаємодії попри емоційні навантаження й зовнішні перешкоди.

Комунікаційна діяльність є взаємопов'язаною складовою загальної психологічної готовності військового капелана. Вона активно взаємодіє з когнітивними, емоційно-вольовими та духовно-ціннісними характеристиками особистості. Саме завдяки цій взаємодії формується інтегрована система професійної підготовленості, що забезпечує ефективність психологічної допомоги, адаптацію до складних умов служіння та довготривалу залученість у діяльність.

У межах цієї структури комунікаційна складова виконує функцію внутрішнього регулятора, який спрямовує поведінку, підтримує цілеспрямовану активність та забезпечує емоційний контакт. Її зв'язок із когнітивною сферою проявляється у здатності адекватно оцінювати ситуацію та обирати стратегії взаємодії, з емоційно-вольовою — у витривалості та саморегуляції, а з духовно-ціннісною — у смисловій наповненості служіння.

В умовах збройного конфлікту в Україні проблема підготовки військових капеланів, здатних діяти в нестабільному соціально-психологічному середовищі, набуває особливої актуальності. Постійна загроза життю, травматичний досвід військовослужбовців і цивільного населення, вимушене переміщення, втрати, невизначеність майбутнього формують складний емоційний фон, у якому здійснюється військово-капеланське служіння. Посилення гуманітарних викликів і зростання потреб у психологічній допомозі зумовлюють нові вимоги до рівня їх комунікативної компетентності та психологічної стійкості. Військовий капелан має бути не лише духовним наставником, а й фахівцем, здатним як до кризового консультування, підтримки у станах гострого стресу, горювання, моральної дезорієнтації так і до довготривалого системного супроводу.

У цьому контексті комунікаційна діяльність набуває статусу критичного чинника ефективності служіння. Саме через комунікацію відбувається встановлення довіри, створення безпечного простору для вираження переживань, зниження рівня напруги та відновлення внутрішньої опори людини. Ефективна взаємодія передбачає володіння навичками активного слухання,

емпатійного реагування, ненасильницького спілкування, вміння працювати з опором, агресією, почуттям провини чи безпорадності. Водночас важливою є здатність військового капелана зберігати нейтральність, повагу до особистісних меж і світоглядних переконань співрозмовника.

Розвиток комунікаційної компетентності тісно пов'язаний із формуванням професійної ідентичності військового капелана. Усвідомлення власної ролі, меж відповідальності, поєднання духовної місії з елементами психологічної підтримки сприяє більшій впевненості та внутрішній узгодженості в діяльності. Етична свідомість виступає регулятором поведінки, забезпечуючи дотримання принципів конфіденційності, добровільності звернення по допомогу, недопущення маніпулятивного впливу чи нав'язування переконань.

Особливе значення має розвиток навичок саморегуляції та рефлексії. Уміння усвідомлювати власні емоційні реакції, своєчасно розпізнавати ознаки перевтоми або професійного вигорання, використовувати техніки психологічного та духовного відновлення є необхідною умовою збереження особистісного ресурсу. Рефлексивна позиція дозволяє аналізувати власний досвід служіння, виявляти труднощі, коригувати стратегії взаємодії та підвищувати професійну майстерність.

Підготовка військових капеланів в умовах сучасних викликів повинна мати комплексний характер і включати не лише богословську освіту, а й системну психологічну підготовку, тренінги з розвитку комунікативних умінь, супервізію та підтримку професійної спільноти. Лише за умови цілеспрямованого формування комунікативної компетентності та психологічної стійкості можливо забезпечити ефективне, етично виважене та довготривале служіння в складному соціально-психологічному контексті.

У психологічній науці проблема готовності особистості до професійної діяльності була предметом дослідження багатьох учених. Загалом термін «готовність» визначається як стан активного функціонування психічних систем, що забезпечує здатність ефективно реалізовувати діяльність відповідно до поставлених цілей. У випадку військово-капеланського служіння визначальним

чинником професійної готовності виступає сформованість комунікаційної діяльності як основи духовно-психологічної підтримки.

У психолого-педагогічних дослідженнях проблема комунікаційної готовності військових капеланів розглядається в контексті підготовки фахівців духовно-психологічної підтримки. Різні аспекти цього питання висвітлювали такі вчені, як О. І. Кравчук, М. В. Петренко, І. М. Левченко, Л. С. Гринюк та Х. М. Дмитерко-Карабин. Вони акцентували увагу на специфіці формування комунікативної готовності у представників різних напрямів духовно-психологічної діяльності, напрямки їхніх досліджень вказані у табл. 1.2.

Табл.1.2.

Підходи до розуміння комунікаційної готовності у професійному становленні військових капеланів

Автор	Напрямок дослідження	Ключові ідеї щодо комунікаційної готовності
О. І. Кравчук	Підготовка майбутніх військових капеланів	Комунікаційна готовність як інтеграція усвідомлення значущості служіння, розвитку професійних якостей і формування навичок ефективної взаємодії з особами, що потребують підтримки.
М. В. Петренко	Комунікаційна готовність військових капеланів	Готовність як система навичок, що забезпечують ефективну взаємодію, підтримку та моральне супроводження; виділення чотирьох груп умінь: емпатійних, інформаційно-пізнавальних, етичних та кризових.
І. М. Левченко	Підготовка військових капеланів до роботи в кризових ситуаціях	Розглядає готовність як сукупність внутрішніх мотивів і компетенцій, спрямованих на підтримку й ефективне здійснення психологічної допомоги.

Автор	Напрямок дослідження	Ключові ідеї щодо комунікаційної готовності
Л. С. Гринюк	Комунікаційна готовність студентів-душпастирів	Підкреслює залежність між розвитком комунікаційної сфери і результативністю професійної підготовки; важливість умінь активного слухання та підтримки емоційного стану клієнта.
Х. М. Дмитерко-Карабин	Комунікаційна готовність військових капеланів-психологів	Акцентує увагу на значущості внутрішньої мотивації, емпатії та професійних орієнтацій для ефективного становлення у сфері духовно-психологічної практики.

Одним із важливих напрямів дослідження комунікаційної сфери є вивчення здатності до емпатії, активного слухання та формування ціннісних орієнтацій у процесі розвитку. Значний внесок у цю галузь зробив Л. Берковіц, який критично переосмислив уявлення про ефективну комунікацію, підкреслюючи значення особистісних рис та соціального контексту в її становленні.

Особливу роль у формуванні комунікаційної готовності відіграє атмосфера підтримки з боку наставників, колег і духовних керівників. Емпіричні дослідження підтверджують, що очікування високих результатів, демонстрація прикладу етичної взаємодії та підтримка з боку досвідчених наставників сприяють розвитку комунікативної компетентності та психологічної стійкості. У професійній підготовці військових капеланів фігура наставника часто стає ключовим чинником у формуванні комунікаційних навичок та професійної ідентичності.

Серед сучасних підходів провідною є теорія самовизначення (Self-Determination Theory, SDT), запропонована Д. Десі та Р. Райаном. Вона поєднує класичні уявлення К. Халла та Г. Мюррея, акцентуючи увагу на внутрішніх, зокрема соціально значущих, потребах, як-от досягнення, афіляція, підтримка

інших. SDT фокусується на потребах у автономії, компетентності й спорідненості як ключових детермінантах сталого комунікативного функціонування військового капелана.

Теорія самовизначення інтегрує ідеї обох традицій, але пропонує принципово нове бачення функції базових потреб. На відміну від класичного розуміння потреб як механізмів для уникнення дефіциту, у SDT базові психологічні потреби визначаються як вроджені й універсальні властивості особистості, задоволення яких є необхідним для професійного зростання, інтеграції, благополуччя та оптимального функціонування військового капелана. Згідно з теорією самовизначення, базовими потребами військового капелана є:

- **Потреба в автономії** — прагнення діяти відповідно до власних цінностей у межах духовного служіння;
- **Потреба в компетентності** — відчуття ефективності у взаємодії з тими, хто потребує підтримки;
- **Потреба у спорідненості** — формування теплих, підтримуючих стосунків із пацієнтами та колегами.

У сучасному розширеному трактуванні також розглядається потреба у новизні, яка пов'язана з прагненням військового капелана до вдосконалення методів духовно-психологічної підтримки, освоєння нових стратегій допомоги та розширення меж власного професійного розвитку.

Особливістю базових потреб у SDT є те, що вони:

- **Організміві** — властиві всім людям незалежно від культури чи середовища;
- **Універсальні** — присутні у всіх соціокультурних контекстах, хоча шляхи їх задоволення можуть різнитися;
- **Необхідні для процвітання** — без їхнього задоволення військовий капелан не може досягти психічного благополуччя та високої якості служіння.

Таким чином, у межах теорії самовизначення базові потреби розглядаються як ключові умови становлення і зростання військового капелана, що

забезпечують професійну самореалізацію, внутрішню цілісність і ефективність у роботі з людьми, які переживають кризові ситуації.

Важливим доповненням стало обґрунтування потреби в новизні через концепт негентропії — прагнення військового капелана до постійного оновлення методів служіння та уникнення стагнації власної практики, що необхідно для розвитку самосвідомості та підтримання внутрішньої інтеграції. Задоволення потреби у новизні виступає критичним чинником адаптивної комунікаційної поведінки у різних сферах діяльності — духовному служінні, кризовому консультуванні, міжособистісних стосунках та психологічній допомозі.

Недостатнє задоволення цієї потреби пов'язується з підвищеним ризиком професійного вигорання, зниженням емпатійності, негативними емоційними станами та зниженням якості надання психологічної підтримки. Новий досвід, вдосконалення методик і розвиток комунікаційних навичок стимулюють внутрішню мотивацію, сприяють соціальній інтеграції та підтримують прагнення військового капелана до постійного професійного зростання і самореалізації протягом усього життєвого шляху.

У науковій літературі представлені також альтернативні підходи до аналізу феномену новизни та внутрішньої мотивації, які, хоч і базуються на різних теоретичних засадах, акцентують увагу на мотиваційних процесах розвитку компетентності, емпатії та адаптивності у професійній діяльності військових капеланів.

Аналіз літератури свідчить, що окрім концепції базових потреб у теорії самовизначення, існують інші наукові підходи до пояснення ролі новизни у виникненні та підтримці внутрішньої мотивації військових капеланів. Ці підходи поділяють спільну ідею про те, що прагнення до новизни, цікавість і готовність освоювати нові методи підтримки є важливими рушіями професійного розвитку та психічного благополуччя.

Основні ідеї дослідників щодо механізмів впливу новизни та допитливості на внутрішню мотивацію військових капеланів узагальнені у таблиці 1.3.

Табл.1.3.

**Основні теоретичні моделі впливу новизни на внутрішню мотивацію
військових капеланів**

Дослідник	Основна ідея	Механізм впливу на мотивацію
Пол Сільвія (2005, 2006, 2008)	Внутрішня мотивація виникає за одночасної оцінки ситуації як нової та зрозумілої	Новизна викликає інтерес, зрозумілість забезпечує почуття компетентності; обидва компоненти стимулюють внутрішню мотивацію військового капелана
Тодд Кашдан (2004)	Допитливість є природним виявом організмівих потреб і пов'язана із саморозвитком	Активне прагнення до нових знань, методів та досвіду підтримує професійне зростання і внутрішню мотивацію
Даніел Берлін (1954, 1960, 1971)	Існують різні типи цікавості (перцептивна, епістемічна; специфічна, різноманітна)	Прагнення до змін і новизни стимулює когнітивну активність, підтримуючи мотивацію до освоєння нових методик підтримки та психологічної допомоги

Таким чином, незалежно від теоретичного підходу, новизна та цікавість визнаються важливими чинниками, що активно підтримують залучення військового капелана до професійної діяльності, сприяють розвитку комунікативної компетентності, адаптивності та внутрішньої самореалізації в межах духовно-психологічного служіння.

У процесі розвитку теорії самодетермінації Е. Дечі акцентував увагу на ролі цікавості як важливого компонента внутрішньо мотивованої поведінки. Згідно з його підходом, цікавість включається до «ширшої сфери всіх внутрішньо мотивованих форм активності» поряд із прагненням до автономії та

компетентності. Вона розглядається як природний мотиваційний стан, що спонукає військового капелана до дослідження нових методів роботи без зовнішнього примусу чи винагороди.

З цієї точки зору, Дечі вважав, що компетентність і допитливість тісно пов'язані: прагнення вдосконалити власні навички або випробувати нові методики породжує інтерес до освоєння нових видів служіння. При цьому цікавість описувалася як легкий і нестабільний мотиваційний стан, який може бути легко пригнічений сильнішими фізіологічними або емоційними потребами. Проте ця позиція була піддана критиці з боку Дж. Левенштейна, який зазначав:

- ✓ **Розмежування компетентності та допитливості** — прагнення до компетентності і прояви допитливості є різними за своєю природою мотиваційними процесами;
- ✓ **Інтенсивність допитливості як окрема сила** — цікавість може проявлятися з такою силою, що здатна тимчасово пригнічувати базові потреби, концентруючи увагу на нових завданнях та способах психологічної підтримки.

Термін «пошук відчуттів» (sensation seeking) запропонований М. Цукерманом у 1970-х роках, описує потребу у різноманітних, нових, складних та інтенсивних відчуттях і досвіді, а також готовність ризикувати для отримання таких переживань. Це поняття розглядається як стійка особистісна риса, що відіграє важливу роль у мотиваційній системі військового капелана та формує внутрішню готовність до нових видів служіння та психологічної підтримки.

З метою кількісного вимірювання прагнення військових капеланів до новизни та стимуляції Марвін Цукерман розробив Шкалу пошуку відчуттів (Sensation Seeking Scale, SSS). Перші версії шкали датуються 1964 роком, проте найбільше визнання здобула п'ята версія (SSS-V, 1979), яка включала чотири підшкали:

- Прагнення пригод і гострих відчуттів (Thrill and Adventure Seeking),
- Пошук досвідів (Experience Seeking),
- Дезінгібіція (Disinhibition),
- Чутливість до нудьги (Boredom Susceptibility).

У 1984 році шкалу доопрацювали (версія SSS-VI), що дозволило окремо оцінювати вже отриманий досвід і бажання щодо майбутнього досвіду, надаючи змогу більш точно досліджувати індивідуальні особливості потреби військових капеланів у стимуляції та нових переживаннях.

Концепція пошуку відчуттів отримала подальший розвиток у працях А. Арнетта, який інтерпретував її як прагнення до новизни та інтенсивної стимуляції, підкреслюючи не ризик, а роль соціалізації. Він наголошував, що ця риса є універсальною і не обов'язково проявляється у ризикованій поведінці. У сучасних підходах пошук відчуттів розглядають не лише як поведінкову стратегію, а як глибинну психологічну потребу, тісно пов'язану з внутрішньою мотивацією та прагненням до професійного та особистісного розвитку військового капелана.

Дослідження демонструють зв'язок пошуку відчуттів із такими проявами, як інтерес, допитливість і потреба у новизні. Особи з високим рівнем цієї риси схильні обирати складні, нестандартні завдання та ситуації, що корелює з внутрішньо мотивованою активністю у межах теорії самовизначення (SDT).

Додаткове розуміння функції новизни пропонує гедонічна модель запобігання адаптації (Hedonic Adaptation Prevention Model), згідно з якою різноманітність досвіду підтримує стійкий позитивний афект і психологічне благополуччя. Важливий внесок у цю сферу зробили Сільвестр та колеги, які описали сприйману різноманітність як інтеграцію нових і оновлених вражень, що сприяють розвитку інтересу, навчання та професійного зростання.

Хоча сприймана різноманітність не розглядається як окрема базова потреба, емпіричні дані свідчать про її незалежний внесок у рівень психологічного благополуччя. Вона доповнює класичні потреби у автономії, компетентності та спорідненості, розширюючи уявлення про чинники ефективного психологічного функціонування військових капеланів.

Отже, мотиваційна сфера військового капелана формується на стику новизни, допитливості та внутрішньої потреби до зростання. Ці явища не лише визначають напрям професійної діяльності, але й суттєво впливають на

психологічне здоров'я, внутрішню ресурсність та життєву енергію, що є критично важливими для ефективного виконання духовно-психологічного служіння.

1.2. Специфіка діяльності військового капелана в умовах кризових та бойових подій

Коли йдеться про специфіку діяльності військового капелана в умовах кризових та бойових подій, мотиваційна готовність до служіння виступає однією з базових передумов його ефективної та стійкої професійної реалізації. Варто наголосити, що така готовність не формується стихійно або одномоментно: вона вибудовується поступово, спираючись на визначені структурні компоненти та перебуваючи під впливом комплексу внутрішніх і зовнішніх чинників.

З одного боку, мотиваційна готовність військового капелана охоплює сукупність когнітивних, емоційних і вольових складових, що забезпечують цілісність його професійного покликання та служіння.

Когнітивний компонент передбачає знання специфіки душпастирської діяльності в екстремальних умовах, розуміння психологічних особливостей військовослужбовців і цивільних осіб, які переживають кризу, усвідомлення моральної відповідальності та правових засад служіння.

Емоційна складова виявляється у щирій зацікавленості допомогою людям, здатності до емпатії, співпереживання, емоційної стійкості та духовної підтримки в умовах втрат, травматичних подій і постійної напруги.

Вольовий компонент відображає здатність військового капелана діяти рішуче в складних і небезпечних обставинах, зберігати внутрішню рівновагу, витримку, наполегливість та відповідальність у виконанні пастирських обов'язків.

З іншого боку, на формування мотиваційної готовності військового капелана істотно впливають різноманітні обставини — духовне середовище, особистісні якості священнослужителя, соціально-психологічні умови служіння, а також специфіка воєнного часу. В умовах збройного протистояння в Україні

військові капелани стикаються з підвищеним рівнем психологічного навантаження, постійною загрозою життю, моральними дилемами, необхідністю підтримки військових у ситуаціях втрат і травм.

У цьому контексті закономірним є те, що ефективність діяльності військового капелана значною мірою залежить від гармонійного поєднання внутрішнього покликання із реальними вимогами служіння. Якщо мотивація зорієнтована лише на духовні ідеали без урахування реалій бойових умов, це може ускладнювати адаптацію до практичної діяльності. Іншими словами мотиваційна орієнтованість і покликання парафіяльного священника суттєво відрізняється від служіння військового капелана. Водночас сформованість мотивації з урахуванням військової специфіки та пов'язаних з цим кризових ситуацій сприяє більшій стійкості, хоча й потребує глибокої особистісної підготовки та ресурсу.

Мотиваційна готовність військового капелана є відображенням його здатності до саморефлексії, духовної зрілості, внутрішньої відповідальності та усвідомлення суспільної значущості служіння. Вона формується у взаємодії з релігійною традицією, професійними стандартами та очікуваннями військового середовища.

З огляду на багатовимірність діяльності військового капелана доцільно узагальнити основні групи чинників, що впливають на формування його мотиваційної готовності до служіння в умовах кризових і бойових подій.

Табл. 1.4

**Основні групи чинників, які впливають на формування мотиваційної
готовності військового капелана**

Група чинників	Приклади основного впливу
Організаційно-службові чинники	Умови перебування в зоні бойових дій, рівень матеріально-технічного забезпечення, безпекова складова, підтримка з боку військового керівництва.

Група чинників	Приклади основного впливу
Психологічні чинники	Внутрішнє покликання до служіння, рівень стресостійкості, здатність до саморегуляції, наявність духовної та психологічної підтримки.
Духовно-ціннісні чинники	Система особистісних і релігійних переконань, усвідомлення місії служіння, готовність до жертвності та моральної відповідальності.
Соціально-психологічні чинники	Рівень довіри з боку військових, характер міжособистісних відносин у підрозділі, згуртованість колективу.
Особистісні чинники	Усвідомлення власної ролі, зрілість особистості, сформованість професійної ідентичності, готовність до прийняття складних рішень.

Як видно з таблиці, мотиваційна готовність військового капелана до діяльності в умовах кризових і бойових подій не є результатом впливу одного ізольованого чинника. Це складний процес, у якому поєднуються зовнішні обставини служіння та внутрішні духовно-психологічні ресурси особистості. У різних ситуаціях домінуючими можуть бути різні групи чинників, що зумовлює необхідність комплексного підходу до підготовки та підтримки військових капеланів.

Внутрішній духовний інтерес і щире покликання до служіння є ключовими чинниками мотиваційної готовності військового капелана. Вони виявляються у прагненні бути поруч із людьми в моменти їхніх найглибших переживань, надавати моральну підтримку, допомагати в осмисленні втрат, страху та невизначеності. Саме це гасло «Бути поруч» відображено на шевроні Українського військового капеланства, що враховує світовий досвід, якій налічує більш ніж тисячу років.

В умовах війни, що є ознакою кризи гуманізму, коли зростає кількість травматичних подій, саме внутрішня мотивація стає основною рушійною силою служіння. Попри фізичну небезпеку, емоційне виснаження та нестабільність, військовий капелан зберігає орієнтацію на духовну допомогу, підтримку морального духу, зміцнення віри та збереження людяності серед війни.

Прагнення до самовдосконалення, духовного зростання та набуття психологічної компетентності підтримує професійну залученість навіть у найскладніших обставинах. Формується установка не лише на виконання обов'язків, а й на сприяння моральній стійкості військових колективів та суспільства загалом.

У наукових підходах мотивація розглядається як багаторівнева динамічна система, що визначає активність особистості та спрямованість її діяльності. У контексті діяльності військового капелана мотиваційна складова виконує системоутворюючу функцію, забезпечуючи цілісність служіння, єдність духовних переконань і практичних дій.

Проаналізувавши різні підходи, можна стверджувати, що мотиваційна готовність військового капелана до служіння в умовах кризових і бойових подій є вирішальним чинником його професійної ефективності. Це складне інтегративне утворення, яке поєднує усвідомлення значущості місії, прагнення до духовної підтримки інших, готовність до самопожертви та сформованість чіткого уявлення про власну роль у військовому середовищі.

Мотивація, як провідна динамічна сила поведінки, пронизує всі рівні особистісної структури військового капелана — від світоглядних переконань до емоційної стійкості та характерологічних рис. Саме вона забезпечує внутрішню узгодженість дій, рішень і ціннісних орієнтацій у складних умовах воєнного часу.

У процесі формування мотиваційної готовності військового капеланів важливо враховувати не лише особистісні характеристики, а й якість професійної підготовки, її відповідність реальним викликам кризових і бойових ситуацій.

Підготовка має передбачати розвиток психологічної компетентності, навичок кризового консультування, стрес-менеджменту та міжконфесійної взаємодії.

Таким чином, специфіка діяльності військового капелана в умовах кризових та бойових подій визначається поєднанням духовної місії, психологічної стійкості та професійної готовності до дії в екстремальних ситуаціях, а мотиваційна складова виступає фундаментом його ефективного служіння.

1.3. Психологічні механізми та структурні компоненти комунікаційної взаємодії військового капелана з отримувачами допомоги

Професійна діяльність військового капелана є багатогранною та охоплює широкий спектр напрямів, серед яких виокремлюють духовний супровід, індивідуальне та групове консультування, кризове реагування, морально-етичну підтримку, участь у реабілітаційних заходах та міжособистісну медіацію. Ключовим аспектом цієї діяльності є безпосередня взаємодія з людьми, що передбачає здатність до встановлення довірливих стосунків, володіння розвиненими комунікативними навичками, емпатійністю та високим рівнем емоційної чутливості, що відрізняє його від звичайного психолога та наближає його до релігійного ідеалу ким, наприклад, в християнській традиції є Ісус Христос який бере на себе згідно Євангелій всю емоційну та фізичну біль заради спасіння людини. Саме такий ідеал спонукає військового капелана до високої емпатії та високого рівня емоційної залученості.

Особливої уваги заслуговує етична складова комунікаційної діяльності військового капелана, яка ґрунтується на принципах поваги до гідності особистості, дотримання свободи світогляду, конфіденційності, відповідальності, щирості та толерантності. Етичні норми регламентують не лише професійну поведінку військового капелана, а й визначають рівень довіри у взаємодії з військовослужбовцями, постраждалими особами та членами їхніх родин.

Комунікаційна практика військового капелана характеризується необхідністю адаптації до широкого спектра психоемоційних станів співрозмовників, що вимагає високого рівня особистісної зрілості, стійкості, духовної інтегрованості та готовності працювати в умовах інтенсивного емоційного навантаження. Особливе значення має здатність поєднувати духовну підтримку з елементами психологічної допомоги, не виходячи за межі професійної компетентності.

Професійне становлення військового капелана розглядається як тривалий процес інтеграції духовних, моральних і комунікативних якостей, що формується в умовах богословської освіти, спеціалізованої підготовки та практичної діяльності в середовищі підвищеного ризику. Цей процес є складовою життєвого шляху особистості та відображає її здатність до саморозвитку, саморефлексії й служіння.

Особливий акцент у професійній підготовці військового капелана робиться на сформованості комунікаційної компетентності, що передбачає вміння вести діалог у кризових ситуаціях, здійснювати активне слухання, надавати емоційну підтримку, сприяти зниженню тривожності та напруження, а також підтримувати та розвивати духовно-психологічну стійкість співрозмовника та морально-вольові якості. Комплексна підготовка передбачає не лише засвоєння богословських знань, але й опанування основ психології, кризового консультування, навичок ненасильницької комунікації та формування гуманістичних ціннісних орієнтацій.

Мотивація до капеланського служіння є багатовимірним утворенням, що поєднує духовні покликання, соціальну відповідальність і прагнення до підтримки інших у складних життєвих обставинах. Вона визначає спрямованість особистості та інтенсивність її професійної активності в контексті психологічної допомоги.

Важливою складовою виступає комунікаційна спрямованість — усвідомлене прагнення до встановлення глибокого міжособистісного контакту, що ґрунтується на відкритості, прийнятті та повазі до унікальності внутрішнього

світу співрозмовника. Така спрямованість передбачає не лише обмін інформацією, а передусім створення безпечного простору для вираження переживань, сумнівів, страхів і духовних пошуків. У контексті психологічної допомоги комунікація військового капелана набуває характеру підтримувального діалогу з елементами психологічного коучингу в якому важливими є навички активного слухання, техніка постановки запитань, залучення учасника консультування до процесу досягнення позитивного результату, що в свою чергу потребує уважності до невербальних сигналів, здатності витримувати паузу та готовності бути поруч у складних емоційних станах

Емпатія та щире бажання допомагати виступають фундаментом такої взаємодії. Вони засвідчують високий рівень соціальної чутливості, здатність до співпереживання без втрати професійної позиції та внутрішньої рівноваги. Емпатійного присутність дозволяє військовому капелану тонко відчувати емоційний стан людини, коригувати власний стиль спілкування відповідно до ситуації, уникати оцінювальних суджень і нав'язування переконань. Саме це формує атмосферу довіри, у якій людина може відкрито говорити про власний біль, втрати чи екзистенційні кризи.

Значущим мотивом професійної діяльності є також потреба у духовному служінні та підтримці моральної стійкості особистості в умовах випробувань. Комунікаційна діяльність військового капелана спрямована не лише на емоційне розвантаження, а й на актуалізацію внутрішніх ресурсів, зміцнення віри в межах морально-етичних позицій, надії та сенсожиттєвих орієнтирів. У кризових обставинах саме через слово, діалог, дискусію, спільну молитву чи роздуми з елементами медитації відбувається відновлення внутрішньої цілісності та відчуття міцної опори і внутрішньої рівноваги.

Окремо варто відзначити прагнення до суспільно значущої діяльності, адже військове капеланське служіння сприймається як місія, що виходить за межі індивідуальної взаємодії. Воно спрямоване на зміцнення морального духу спільнот, підтримку цінностей людяності, взаємоповаги та солідарності. Через

комунікацію військовий капелан сприяє формуванню атмосфери психологічної безпеки у колективі, знижує рівень напруження, допомагає конструктивно переживати втрати та долати наслідки травматичних подій.

До важливих мотивів належить і потреба в постійному самовдосконаленні. Сучасні виклики вимагають від військового капелана не лише духовної зрілості, а й володіння знаннями з основ психології, кризової інтервенції, психотравматології та навичками неагресивних та ненасильницьких форм комунікації. Опанування новітніх підходів до психологічної підтримки, участь у тренінгах, супервізіях, міждисциплінарній співпраці сприяють підвищенню професійної ефективності та розширенню можливостей допомоги.

Таким чином, комунікаційна спрямованість, емпатія, духовна мотивація, соціальна відповідальність і прагнення до саморозвитку утворюють цілісну систему внутрішніх чинників, що забезпечують ефективність діяльності військового капелана в контексті психологічної допомоги. Саме через якісну, чутливу та етично виважену комунікацію реалізується його підтримувальна й відновлювальна місія.

В умовах збройного конфлікту в Україні комунікаційна діяльність військового капелана набуває особливої актуальності та стратегічного значення. Значна частина населення та військовослужбовців переживає складні психоемоційні стани, пов'язані з втратою близьких, руйнуванням житла, постійною небезпекою та хронічним стресом, що в деяких випадках приводить до посттравматичних стресових розладів та пошкоджень. Це створює надзвичайно високі вимоги до професійної компетентності військового капелана, зокрема до здатності вести діалог у кризових ситуаціях, швидко оцінювати емоційний стан співрозмовника, обирати адекватні методи підтримки, надавати командуванню рекомендації щодо залучення до процесу компетентних фахівців, таких як психологи та психіатри та комунікувати з ними в процесі духовно-психологічного супроводу.

Військовий капелан у таких умовах виступає не лише духовним наставником, а й психологічним ресурсом для тих, хто переживає травму, втрати,

відчуває емоційне виснаження та знаходиться в стані посттравматичного загострення. Його комунікаційна діяльність повинна бути гнучкою і чутливою, враховувати індивідуальні особливості кожної людини, її культурні та релігійні цінності, рівень стресу та здатність до взаємодії. Особлива увага приділяється умінню створити безпечний простір, де співрозмовник може висловити свої переживання без страху осуду чи неприйняття.

Мотиваційна сфера військового капелана формується під впливом багатьох чинників, серед яких особистісний досвід, духовні переконання, моральні цінності, а також соціокультурний контекст воєнного часу. Психологічно зрілий військовий капелан здатен трансформувати власні переживання у ресурс для підтримки інших, проявляти стійкість у критичних ситуаціях і одночасно залишатися чутливим до потреб співрозмовника.

Соціокультурний контекст воєнного часу визначає специфіку комунікації: військовий капелан повинен враховувати досвід учасника консультування, колективні травми, історичні й культурні особливості спільнот, специфіку взаємодії в групах військових або цивільних осіб, а також вплив медіа та суспільних наративів на психоемоційний стан людей. Водночас у складних умовах конфлікту зростає значення здатності військового капелана інтегрувати духовну та психологічну підтримку, сприяючи не лише відновленню внутрішньої рівноваги, а й зміцненню морального духу, розвитку психологічної стійкості та готовності до подальшого життя в умовах постійних викликів.

У сучасних умовах воєнного часу комунікаційна діяльність військового капелана набуває комплексного характеру, що поєднує духовну місію, психологічну підтримку та здатність до адаптивного реагування на надзвичайні ситуації. Саме через таку інтегровану комунікацію військовий капелан допомагає людям залучати та відновлювати внутрішні ресурси, формувати довіру та підтримувати психологічну і духовну стійкість у критичних обставинах.

Одним із ключових чинників ефективної діяльності військового капелана є розвинена комунікаційна чутливість, що передбачає:

- Здатність до глибокого слухання та прийняття без осуду особистість навіть коли її позиція або вчинок виходять за рамки морально-етичних норм релігійної або загально-прийнятої поведінки.
- Уміння вести діалог у ситуаціях гострого стресу чи травматичного переживання.
- Готовність працювати з різними світоглядними позиціями та релігійними переконаннями.
- Спрямованість на підтримку внутрішніх ресурсів і надії співрозмовника.
- Стійкість до емоційного виснаження та здатність до саморегуляції.
- Прагнення до професійного зростання в умовах гуманітарних викликів.

Таким чином, комунікаційна діяльність військового капелана в контексті психологічної допомоги є інтегративним процесом, що поєднує духовне служіння, етичну відповідальність і психологічну компетентність. Саме ефективна комунікація стає ключовим інструментом підтримки особистості в умовах кризових і дестабілізуючих чинників сучасного суспільства.

Дані досліджень свідчать про суттєвий рівень емоційного виснаження та професійного навантаження серед військових капеланів та духовних наставників, які працюють у складних соціально-психологічних умовах України.

Таблиця 1.5.

Рівень професійного вигорання серед військових капеланів

Рівень вигорання	Відсоток (%)
Високий	13
Середній	45
Низький	42

Зокрема, 13% військових капеланів мають високий рівень емоційного виснаження, а ще 45% демонструють середній рівень стресу та зниження

мотивації до служіння. Найбільш вразливими виявилися військові капелани, які працюють у зонах активних військових дій, серед яких 46,2% повідомляють про втому, а 20% — про розчарування у професійній діяльності.

Наявність емоційної втоми, прихованого або відкритого вигорання серед військових капеланів створює ризик зниження ефективності комунікаційної та психологічної підтримки, що вони надають особам, які переживають втрати, травматичні події чи стресові ситуації. Психоемоційний стан військових капеланів є критичним чинником, що впливає на якість діалогу, рівень довіри та ефективність психологічної допомоги, а також на здатність формувати у клієнтів внутрішні ресурси й моральну стійкість.

Дослідження також показують, що психоемоційний стан осіб, які отримують духовну та психологічну підтримку, залишається вкрай напруженим на тлі триваючих військових дій.

Таблиця 1.6.

Рівень стресу та тривожності серед осіб, що отримують підтримку

Показник	Відсоток (%)
Підвищений рівень стресу	43
Ознаки високої тривожності	25
Низький рівень стресу	32

Факторами, які найчастіше провокують стійкий стрес, було визначено:

- невизначеність майбутнього та небезпека;
- психологічні наслідки втрат та травматичних подій таких як поховання військовослужбовців;
- складнощі адаптації до змін у соціальному середовищі;
- брак підтримки з боку близьких, волонтерів або військових капеланів;
- тривожний інформаційний фон, пов'язаний із війною.

Підвищений рівень стресу й тривожності має безпосередній вплив на ефективність комунікаційної діяльності військового капелана.

В умовах високого психоемоційного навантаження вони потребують:

- створення безпечного та підтримуючого простору;
- активного слухання та проявів емпатії;
- емоційної стабілізації та духовного наставництва;
- орієнтації на відновлення внутрішніх ресурсів та моральної стійкості.

Особливо небезпечним є те, що високий рівень стресу та тривожності може обмежувати ефективність комунікаційного впливу військового капелана, збільшує час на відновлення, знижуючи можливості для формування довіри, мотиваційної підтримки та сприяння особистісному і духовному зростанню.

У професійній діяльності військових капеланів важливе значення набуває формування мотиваційної готовності до ефективної комунікації та психологічної підтримки. Якість взаємодії з тими, хто переживає стрес, багато в чому залежить від психоемоційного стану самого військового капелана. Якщо він відчуває емоційне виснаження, його здатність встановлювати довірливі стосунки, підтримувати духовну та психологічну стабільність, а також мотивувати співрозмовників до активного долавання труднощів суттєво знижується, що може привести до стійкої внутрішньої особистої кризи.

Поряд із внутрішньою стійкістю, важливу роль у професійній мотивації військового капелана відіграють здатність та вміння підтримувати власний рівень до емпатії та прагнення допомагати іншим. Ці якості є фундаментальними характеристиками комунікаційної спрямованості, оскільки вони базуються на глибокому розумінні емоційних станів, потреб та переживань інших людей.

Емпатія та бажання допомагати виявляються через кілька ключових аспектів:

- **Емоційна чутливість і співпереживання.** Військові капелани здатні відчувати емоції людей, враховувати їхні потреби та забезпечувати підтримку, необхідну для ефективної психологічної допомоги.
- **Бажання розуміти глибинні переживання.** Емпатійні військові капелани прагнуть усвідомлювати природу внутрішніх проблем, шукати способи їх подолання та комплексно оцінювати ситуацію.

- **Мотивація до створення підтримуючого середовища.** Прагнення допомагати проявляється у бажанні забезпечити безпечне середовище, стимулюючи розвиток довіри, емпатійного слухання та психологічної стійкості.
- **Етична відповідальність у діяльності.** Високий рівень емпатії тісно пов'язаний із дотриманням етичних норм, конфіденційності, поваги до гідності та професійної відповідальності.
- **Здатність до міждисциплінарної співпраці.** Емпатійно орієнтовані військові капелани усвідомлюють важливість командної роботи з психологами, соціальними працівниками та іншими фахівцями для досягнення найкращих результатів у підтримці клієнтів.
- **Прагнення сприяти позитивним змінам.** Мотивовані військові капелани орієнтовані на реальні зміни у психоемоційному та духовному стані людей, підтримують процеси відновлення та зростання.

Отже, емпатія та прагнення допомагати іншим відіграють ключову роль у професійній та комунікаційній діяльності військового капелана, визначаючи стиль взаємодії з людьми, етичну чутливість та ефективність психологічної підтримки. Саме ці якості формують основу гуманістичної, стійкої та результативної практики військового капелана в умовах сучасного суспільства, що переживає кризові та надзвичайні ситуації.

Висновок до розділу 1

У результаті теоретичного аналізу проблеми комунікаційної діяльності військового капелана в системі психологічної допомоги встановлено, що вона є невід'ємною складовою комплексної підтримки особистості в умовах кризових і бойових подій. Комунікація військового капелана виходить за межі звичайної міжособистісної взаємодії, оскільки поєднує духовний, психологічний та соціальний виміри впливу.

З'ясовано, що комунікаційна діяльність військового капелана має багаторівневий характер і охоплює інформаційний, емоційно-підтримувальний,

ціннісно-смисловий та регулятивний аспекти. Вона спрямована не лише на передачу змісту, а й на створення атмосфери довіри, безпеки та прийняття, що є базовими умовами надання ефективної психологічної допомоги. Особливого значення набувають навички активного слухання, емпатійної присутності, вербальної й невербальної чутливості, а також здатність до духовного та морально-етичного супроводу особистості в складних життєвих обставинах.

Теоретичний огляд засвідчив, що діяльність військового капелана в системі психологічної допомоги інтегрує підходи душпастирської опіки, кризового консультування та елементів психотерапевтичної підтримки, зберігаючи при цьому власну духовну ідентичність та специфіку. Комунікація в цьому контексті виступає інструментом відновлення внутрішньої рівноваги, осмислення травматичного досвіду та формування стійкості до стресу.

Встановлено, що ефективність комунікаційної діяльності військового капелана залежить від рівня його професійної підготовки, особистісної зрілості, емоційного інтелекту, сформованості емпатійності, стресостійкості та усвідомлення меж власної компетентності. Важливою умовою є дотримання принципів конфіденційності, добровільності, поваги до гідності людини та міжконфесійної толерантності.

Таким чином, у теоретичному вимірі комунікаційна діяльність військового капелана постає як складне інтегративне явище, що забезпечує поєднання духовної підтримки з психологічною допомогою. Вона виконує функцію смислотворення, емоційної стабілізації, духовного зростання та соціальної інтеграції особистості в умовах кризових і бойових подій. Отримані теоретичні положення створюють підґрунтя для подальшого емпіричного дослідження особливостей комунікації військового капелана та визначення шляхів підвищення її ефективності в системі психологічної допомоги.

РОЗДІЛ 2. ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ КОМУНІКАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ВІЙСЬКОВОГО КАПЕЛАНА В КОНТЕКСТІ НАДАННЯ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ДОПОМОГИ

2.1. Організація та методи дослідження

Дослідження особливостей комунікаційної діяльності військового капелана в контексті надання психологічної допомоги здійснювалося у декілька послідовних етапів і спиралося на комплексну методологічну основу, що поєднувала теоретичний аналіз із емпіричним вивченням реальних проявів комунікативної взаємодії у сфері душпастирського служіння.

Об'єктом дослідження виступив процес комунікаційної діяльності військового капелана в системі комплексної психологічної допомоги. Предметом дослідження є психологічні особливості, структурні компоненти та чинники ефективності комунікації військового капелана під час взаємодії з військовослужбовцями та особами, які перебувають у кризових станах. Метою дослідження стало виявлення психологічних особливостей комунікаційної діяльності військового капелана та обґрунтування напрямів підвищення її ефективності у процесі надання психологічної допомоги. Для реалізації мети та розв'язання поставлених завдань було застосовано комплекс методів дослідження.

Теоретичні методи включали: аналіз, синтез, порівняння, систематизацію та узагальнення наукової літератури з проблем професійної комунікації, душпастирського консультування, кризової психології та особливостей психологічної допомоги в умовах воєнного часу.

Емпіричні методи:

1. Методика діагностики рівня емпатійних здібностей — для виявлення здатності військового капелана до емоційного співпереживання та розуміння внутрішнього стану співрозмовника;
2. Методика визначення комунікативних та організаторських здібностей — з метою оцінки рівня сформованості навичок міжособистісної взаємодії;
3. Опитувальник оцінки стратегій поведінки в конфліктних ситуаціях — для аналізу особливостей реагування в умовах напруженого спілкування.

Також було використано кореляційний аналіз Спірмена для виявлення зв'язків між показниками емпатії, комунікативної компетентності та особливостями поведінки у складних ситуаціях взаємодії.

Емпірична частина дослідження проводилася серед військових капеланів, які здійснюють служіння у військових підрозділах та працюють із військовослужбовцями в умовах кризових і бойових подій. Дослідження проводилося з дотриманням етичних норм: забезпечувалася добровільна участь, конфіденційність отриманих даних і право на відмову на будь-якому етапі.

Вибірка дослідження становила 40 осіб — військових капеланів віком від 30 до 55 років, які мають досвід служіння в умовах воєнного стану. Усі учасники безпосередньо залучені до надання духовної та психологічної підтримки військовослужбовцям, що є важливою умовою для аналізу реальних особливостей їхньої комунікаційної діяльності.

Зібрані дані були опрацьовані з урахуванням актуального соціального контексту, включаючи вплив війни, підвищеного рівня стресу та зростання потреби у психологічній підтримці військових і цивільного населення.

Як було зазначено раніше, у процесі емпіричного дослідження комунікаційної діяльності військового капелана було використано низку валідних і надійних психодіагностичних методик, що дозволяють виявити різні аспекти комунікативної компетентності, включно з емпатійністю, здатністю до конструктивної взаємодії, рівнем психологічної чутливості та особливостями реагування в кризових умовах. Вибір інструментарію ґрунтувався на багатовимірності самого феномена комунікаційної діяльності, який охоплює когнітивний, емоційний і поведінковий компоненти.

Однією з базових методик стала методика діагностики рівня емпатійних здібностей, що широко використовується у дослідженнях професій, пов'язаних із допомогою людям. Вона дозволяє визначити ступінь здатності до емоційного відгуку, співпереживання та розуміння стану іншої людини. Респондентам пропонується оцінити низку тверджень за визначеною шкалою, що відображають особливості міжособистісного сприйняття, чутливості до

переживань інших та готовності надавати підтримку. Обробка результатів дає змогу визначити загальний рівень емпатії та її структурні компоненти. Методика характеризується достатньою діагностичною чутливістю та дозволяє робити обґрунтовані висновки щодо емоційної складової комунікаційної діяльності військового капелана.

Наступним інструментом стала методика визначення комунікативних та організаторських здібностей, спрямована на виявлення рівня сформованості навичок ефективної взаємодії, здатності встановлювати контакт, підтримувати діалог і координувати спільну діяльність. Методика містить перелік тверджень, що характеризують поведінкові прояви в різних соціальних ситуаціях. Результати дозволяють кількісно оцінити рівень комунікативної компетентності та виявити індивідуальні відмінності у стилі взаємодії.

Для аналізу поведінкових стратегій у складних умовах спілкування було використано опитувальник оцінки стратегій поведінки в конфліктних ситуаціях. Його застосування дало змогу визначити, чи схильний військовий капелан до співпраці, компромісу, уникнення, суперництва або пристосування у напружених міжособистісних взаємодіях. Це має особливе значення в умовах бойових подій, коли комунікація часто відбувається в атмосфері емоційного напруження та підвищеної тривожності.

Застосування зазначених методик у комплексі дозволило отримати цілісну емпіричну картину особливостей комунікаційної діяльності військового капелана в контексті надання психологічної допомоги. Отримані кількісні показники були опрацьовані з використанням кореляційного аналізу за критерієм Спірмена, що дало змогу виявити статистично значущі зв'язки між рівнем емпатії, комунікативною компетентністю та стратегіями поведінки у кризових ситуаціях.

2.2. Аналіз результатів діагностики мотиваційної готовності

На першому етапі емпіричного дослідження було застосовано методику діагностики рівня емпатійних здібностей, методику визначення комунікативних та організаторських здібностей, а також опитувальник оцінки стратегій поведінки в конфліктних ситуаціях, що дозволило комплексно оцінити особливості комунікаційної діяльності військового капелана в контексті надання психологічної допомоги.

Використаний психодіагностичний інструментарій дав змогу виявити співвідношення ключових компонентів професійної взаємодії: рівня емпатії, сформованості комунікативної компетентності та домінуючих стратегій поведінки у складних ситуаціях спілкування. Отримані результати відображають домінування певних комунікативно-поведінкових тенденцій у діяльності військових капеланів під час здійснення психологічної підтримки.

Аналіз відповідей показав, що переважна більшість респондентів демонструє високий рівень емпатійних здібностей — здатність до емоційного співпереживання, розуміння внутрішнього стану співрозмовника та встановлення довірливого контакту.

Цей факт є позитивним показником професійної готовності військового капелана до здійснення психологічної допомоги. Водночас близько третини учасників виявили середній рівень розвитку комунікативних та організаторських здібностей, що свідчить про потребу подальшого вдосконалення навичок міжособистісної взаємодії. Невелика частка респондентів (менше однієї п'ятої) продемонструвала схильність до неадаптивних або унікальних стратегій поведінки в конфліктних ситуаціях, що може ускладнювати ефективність комунікації в умовах емоційної напруги.

Розподіл результатів за основними показниками представлено на рис. 2.1.

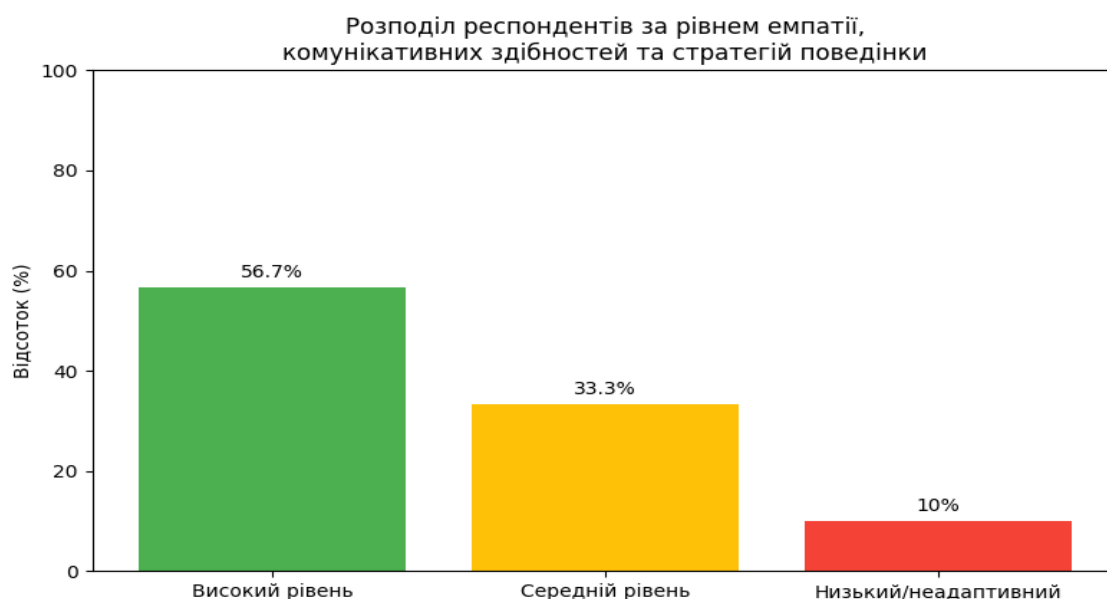

Рис. 2.1. Розподіл респондентів за рівнем розвитку емпатії, комунікативних здібностей та стратегій поведінки у конфліктних ситуаціях

Як видно на рисунку, найбільшу частку (56,7%) складають респонденти з високим рівнем емпатії та достатнім рівнем комунікативної компетентності, що є сприятливим чинником для ефективного здійснення комунікаційної діяльності в процесі надання психологічної допомоги. Такий результат підтверджує, що значна частина військових капеланів у досліджуваній вибірці вже сформувала стійкі навички емпатійного слухання, підтримувального спілкування та конструктивного реагування у складних ситуаціях.

Водночас не можна ігнорувати частку тих, хто демонструє середній або низький рівень окремих показників, адже саме вони можуть бути вразливими до комунікативних труднощів, емоційного виснаження або зниження ефективності психологічної підтримки.

Загалом результати першого етапу дослідження свідчать про те, що у більшості респондентів сформовані базові компоненти ефективної комунікаційної діяльності в системі психологічної допомоги, зокрема — емпатійність, комунікативна компетентність та здатність до конструктивної поведінки в конфліктних ситуаціях. Проведений кореляційний аналіз Спірмена

дозволив встановити взаємозв'язки між рівнем емпатії, показниками комунікативних здібностей і обраними стратегіями поведінки, що підтверджує цілісність структури комунікаційної компетентності військового капелана. Це створює сприятливі умови для подальшого розвитку професійної майстерності та підвищення ефективності психологічної допомоги.

Продовжуючи емпіричне дослідження особливостей комунікаційної діяльності військового капелана в контексті психологічної допомоги, було застосовано опитувальник оцінки стратегій поведінки в конфліктних ситуаціях, який дозволяє виявити провідну поведінкову тенденцію — орієнтацію на конструктивну взаємодію чи уникнення конфронтації.

Ці дві установки мають принципово різну динаміку впливу на процес психологічної підтримки: конструктивна стратегія пов'язана з готовністю до відкритого діалогу чи дискусії, відповідальністю за результат взаємодії, здатністю до регуляції емоцій та пошуку компромісу, тоді як стратегія уникнення зазвичай супроводжується внутрішньою напруженістю, дистанціюванням, зниженням ефективності комунікації та невпевненістю у складних ситуаціях душпастирської практики.

Результати методики виявили значущі відмінності у типах поведінкової спрямованості серед досліджуваних військових капеланів. Розподіл результатів представлено на рис. 2.2.

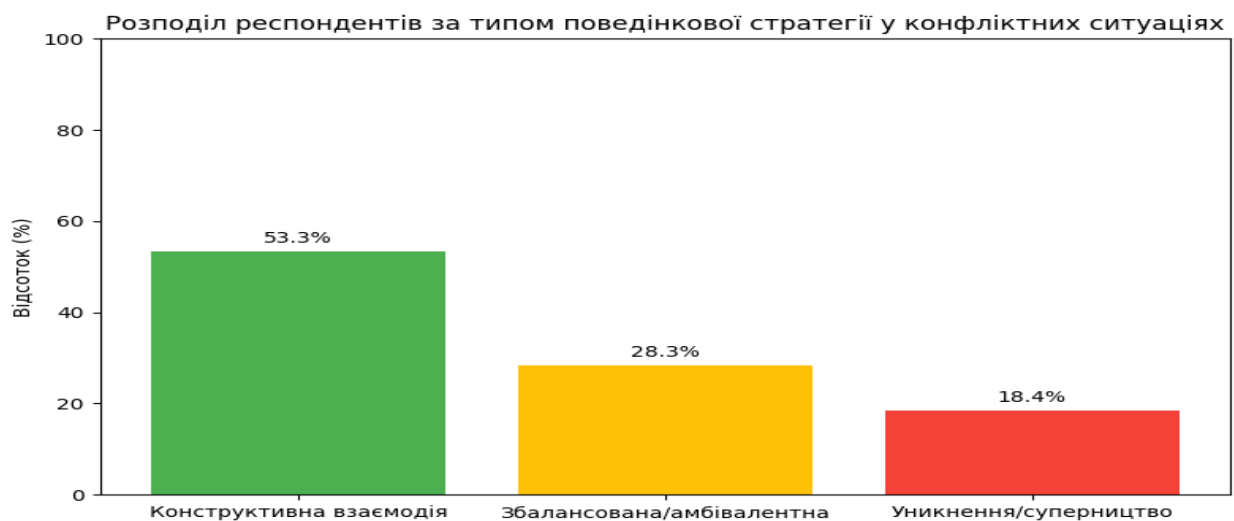

Рис. 2.2. Розподіл респондентів за домінуючим типом поведінкової стратегії у конфліктних ситуаціях

Понад половина опитаних (53,3%) продемонстрували домінування конструктивних стратегій взаємодії, що свідчить про їхню орієнтацію на збереження контакту, пошук взаєморозуміння та підтримання психологічної рівноваги співрозмовника. Помірна кількість респондентів (28,3%) мали приблизно однакову вираженість різних стратегій реагування, що свідчить про варіативність поведінки залежно від контексту ситуації та рівня емоційного навантаження.

Водночас майже п'ята частина учасників (18,4%) виявили схильність до уникнення або суперництва, що потенційно може бути чинником ризику для ефективної реалізації комунікаційної функції військового капелана.

Отримані дані дозволяють стверджувати, що більшість респондентів орієнтовані на конструктивну взаємодію, що є позитивним прогностичним показником у контексті надання психологічної допомоги. Водночас наявність осіб із вираженою стратегією уникнення потребує подальшого аналізу — зокрема, у зв'язку з можливими проявами емоційного виснаження, підвищеної тривожності або недостатньої сформованості навичок саморегуляції. Такі фахівці можуть потребувати супервізійної підтримки та розвитку комунікативної компетентності.

Таким чином, опитувальник стратегій поведінки в конфліктних ситуаціях дозволив виявити внутрішню динаміку поведінкової сфери військових капеланів, продемонстрував її неоднорідність та підтвердив потребу у комплексному підході до розвитку навичок ефективної комунікації в системі психологічної допомоги.

Для поглибленого аналізу внутрішніх ресурсів комунікаційної діяльності було застосовано методику діагностики рівня емпатійних здібностей та методику визначення комунікативних і організаторських здібностей. Зазначені інструменти дозволили оцінити ступінь здатності до емоційного співпереживання, розуміння внутрішнього стану співрозмовника, автономності у прийнятті рішень та спрямованості на професійний розвиток. Емпатія та комунікативна компетентність розглядаються як ключові психологічні ресурси в

діяльності військових капелана, що вимагає високого рівня саморефлексії, внутрішньої цілісності та смислової насиченості міжособистісної взаємодії.

Результати опитування свідчать про достатньо високий рівень сформованості внутрішніх ресурсів комунікаційної діяльності у досліджуваних військових капеланів.

Узагальнені дані наведено на рис. 2.3.

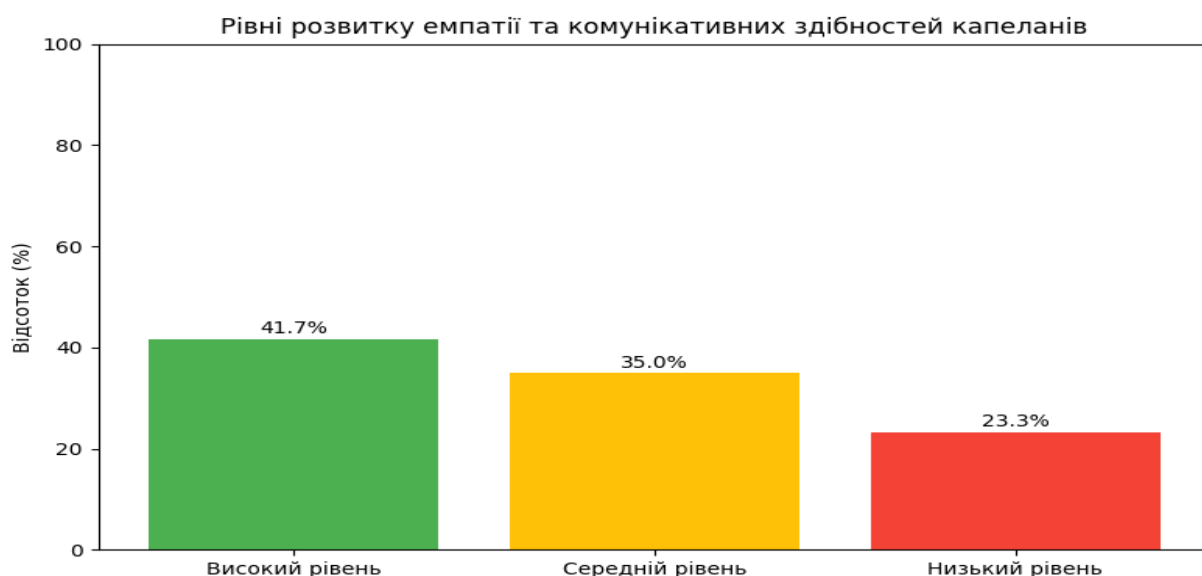

Рис. 2.3. Рівні розвитку емпатії та комунікативних здібностей військових капеланів

У 41,7% респондентів зафіксовано високий рівень емпатії та комунікативної компетентності, що проявляється у здатності до емоційного співпереживання, ефективного підтримувального спілкування, саморефлексії та ціннісному ставленні до процесу надання психологічної допомоги.

У 35,0% військових капеланів рівень розвитку ключових комунікативних навичок визначено як середній — це свідчить про наявність потенціалу, що потребує подальшого розвитку, підтримки та професійного супроводу. 23,3% респондентів показали низькі результати, що може бути пов'язано з недостатньою сформованістю навичок саморегуляції, високим рівнем тривожності або обмеженою практичною компетентністю у складних комунікаційних ситуаціях.

Аналіз отриманих результатів дозволяє зробити висновок про загалом позитивну тенденцію до розвитку внутрішньої готовності військових капеланів до професійної комунікації та психологічної підтримки. Особи з високим рівнем емпатії та комунікативної компетентності зазвичай демонстрували також конструктивні стратегії поведінки у конфліктних ситуаціях, що свідчить про наявність стійкої структури професійної компетентності, здатності до саморегуляції та ефективної взаємодії з підопічними.

Водночас присутність військових капеланів із низьким рівнем розвитку внутрішніх ресурсів комунікаційної діяльності вказує на необхідність цілеспрямованої роботи зі зміцненням їхньої професійної позиції, формуванням навичок ефективної взаємодії та підтримкою у складних ситуаціях психологічної допомоги. Це підтверджує важливість впровадження програм супервізії, тренінгів комунікативної компетентності та розвитку емпатійних навичок як інтегрального компонента професійної підготовки військових капеланів.

З метою виявлення внутрішніх зв'язків між ключовими компонентами готовності до психологічної допомоги було проведено кореляційний аналіз результатів трьох психодіагностичних методик. Це дозволило оцінити взаємозалежність між рівнем емпатії, показниками комунікативної компетентності та обраними стратегіями поведінки у конфліктних ситуаціях, що підтверджує цілісність та інтегрованість професійної підготовки військових капеланів. Узагальнені дані подано у таблиці 2.1.

Таблиця 2.1.

Кореляційні зв'язки між показниками готовності до комунікаційної діяльності військових капеланів у контексті психологічної підтримки (ρ — коефіцієнт Спірмена)

Шкали / Показники	Рівень емпатії	Комунікативна компетентність	Стратегії поведінки (конструктивна/уникнення)
Рівень емпатії	—	0,56*	–0,42*
Комунікативна компетентність	–0,29	—	0,22

Шкали / Показники	Рівень емпатії	Комунікативна компетентність	Стратегії поведінки (конструктивна/уникнення)
Стратегії поведінки	-0,44*	-0,19	—

* $p < 0,05$ — статистично значущі зв'язки

Кореляційний аналіз показав наявність стійких позитивних зв'язків між рівнем емпатії, комунікативною компетентністю та конструктивними стратегіями поведінки. Ці показники формують ядро професійної комунікаційної структури військового капелана, яка забезпечує ефективність психологічної підтримки. Зокрема, чим вищий рівень емпатії та комунікативних навичок, тим більш імовірно, що військовий капелан демонструє конструктивні стратегії взаємодії, здатність до регуляції емоцій та підтримання психологічної рівноваги співрозмовника.

Натомість схильність до уникнення конфліктів або суперництва виявляє обернений зв'язок із рівнем емпатії та комунікативною компетентністю, що підтверджує гіпотезу про деструктивний вплив емоційного напруження та недостатньої психологічної підготовки на ефективність професійної взаємодії.

Таким чином, отримані результати дозволяють розглядати емпатію, комунікативну компетентність та конструктивні стратегії поведінки як ключові чинники формування стійкої та ефективної готовності військових капеланів до надання психологічної допомоги.

Висновки до розділу 2

Отже, результати емпіричного дослідження дозволили виявити структурні особливості готовності військових капеланів до професійної комунікаційної діяльності та охарактеризувати її ключові психологічні компоненти. Встановлено, що провідною формою поведінкової та комунікаційної орієнтації у більшості військових капеланів є конструктивна взаємодія, яка базується на здатності до емпатії, саморефлексії та усвідомленому встановленні контактів із підопічними. Така орієнтація є підґрунтям для формування професійної

ідентичності, емоційної стійкості та ефективного надання психологічної підтримки.

Водночас виявлено частку військових капеланів, які демонструють схильність до уникнення конфліктів або суперництва. Ці результати свідчать про наявність психологічних бар'єрів, підвищеної тривожності або недостатньої сформованості навичок саморегуляції, що потребує подальшої супервізійної та корекційної роботи.

Кореляційний аналіз підтвердив наявність позитивних зв'язків між рівнем емпатії, комунікативною компетентністю та конструктивними стратегіями поведінки. Це дозволяє розглядати емпатійний та комунікативний потенціал як ключові ресурси розвитку професійної готовності військових капеланів. Натомість схильність до уникнення конфліктів і суперництва виявилася пов'язаною з нижчими показниками професійної цілеспрямованості та здатності до ефективної взаємодії.

Таким чином, готовність військових капеланів до здійснення психологічної підтримки є багатокомпонентним утворенням, що включає когнітивні, емоційні та поведінкові компоненти, спрямовані на ефективну комунікацію та підтримку підопічних у складних ситуаціях. Отримані дані створюють підґрунтя для формулювання практичних рекомендацій щодо розвитку емпатії, комунікативної компетентності та конструктивних стратегій поведінки в системі професійної підготовки військових капеланів.

ВИСНОВКИ

У результаті виконання дипломної роботи було комплексно досліджено феномен готовності до комунікаційної діяльності військових капеланів у контексті надання психологічної допомоги як складне багаторівневе професійне утворення, що формується в умовах сучасного соціального середовища, трансформованого кризовими викликами, зокрема війною, підвищеним психологічним навантаженням та зростанням суспільного запиту на душпастирську та психо-емоційну підтримку.

На теоретичному рівні проаналізовано підходи до розуміння професійної готовності військових капеланів, акцентовано увагу на ролі комунікаційних навичок, емпатії та поведінкових стратегій у формуванні ефективної психологічної підтримки. Обґрунтовано, що готовність до комунікаційної діяльності охоплює не лише наявність мотивації до взаємодії з підопічними, але й внутрішнє прийняття професійної ролі, ціннісно-смыслову орієнтацію на допомогу іншим, здатність до саморегуляції, емоційну включеність та довготривалу професійну перспективу. Уточнено, що структура готовності включає когнітивний (усвідомлення вимог душпастирської та психологічної діяльності), емоційно-вольовий (рівень внутрішньої мобілізації та стійкості) та ціннісний компоненти (смысл професійної взаємодії та допомоги).

Емпіричне дослідження, проведене серед 60 військових капеланів, дозволило виокремити типові профілі професійної комунікаційної діяльності. Опитувальник оцінки стратегій поведінки в конфліктних ситуаціях виявив, що домінуючою формою поведінкової орієнтації у досліджуваній вибірці є конструктивна взаємодія (53,3%), що вказує на готовність до відкритого діалогу, пошук взаєморозуміння та підтримку психологічної рівноваги підопічних. У 28,3% респондентів проявлялася збалансована/амбівалентна стратегія поведінки, що свідчить про варіативність реагування залежно від контексту. Водночас 18,4% військових капеланів орієнтувалися переважно на уникнення або суперництво, що може бути маркером внутрішньої напруженості, невпевненості у складних ситуаціях та потреби в професійному супроводі.

Застосування методик діагностики рівня емпатійних здібностей та оцінки комунікативної компетентності дозволило доповнити ці висновки інформацією про внутрішні ресурси військових капеланів.

Понад 40% респондентів продемонстрували високий рівень емпатії та сформовану комунікативну компетентність, що свідчить про здатність до емоційного співпереживання, ефективного підтримувального спілкування, саморефлексії та ціннісного ставлення до процесу надання психологічної допомоги. Це дозволяє припустити, що саме ці військові капелани мають найвищий потенціал до стійкої професійної самореалізації у сфері душпастирської та психологічної підтримки.

Кореляційний аналіз підтвердив наявність позитивних зв'язків між рівнем емпатії, комунікативною компетентністю та конструктивними стратегіями поведінки. Натомість схильність до уникнення конфліктів і суперництва негативно корелює із показниками професійної готовності, що вказує на потребу в додатковому супроводі таких фахівців.

Узагальнюючи результати дослідження, можна зробити висновок, що готовність військових капеланів до комунікаційної діяльності у контексті психологічної підтримки є не лише показником їхньої професійної компетентності, а й важливим прогностичним критерієм ефективності майбутньої душпастирської практики. Її розвиток потребує системної підтримки через програми супервізії, тренінги комунікативної компетентності, менторські програми та психолого-педагогічний супровід професійного самовизначення на етапі підготовки.

Таким чином, результати роботи можуть бути використані для вдосконалення програм підготовки військових капеланів, а також для формування системи професійної психологічної підтримки в діяльності духовенства та фахівців, залучених до психологічного консультування під час кризових ситуацій.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Антонюк Н. М. Психологічні особливості духовної підтримки військовослужбовців у діяльності військового капелана. Київ : Нац. ун-т оборони України, 2021. URL: <https://nuou.org.ua> (дата звернення: 31.03.2026).
2. Барановський В. Ф. Військове капеланство: історія, сучасність та перспективи розвитку в Україні. Київ : НУОУ, 2020. 220 с.
3. Бойко О. М. Психологічна підтримка військовослужбовців в умовах бойових дій. Київ : Центр учбової літератури, 2021. 280 с.
4. Василенко Л. Психологічні особливості комунікації у діяльності військового капелана. Психологічні перспективи. 2022. № 39. С. 34–42.
5. Вороніна Т. О. Духовно-психологічна підтримка особистості в кризових ситуаціях. Наукові записки Інституту психології ім. Г. С. Костюка НАПН України. 2018. Т. 15. С. 52–60.
6. Григоренко С. В. Психологічні засади надання духовної допомоги військовослужбовцям. Вісник Національного університету оборони України. 2019. № 3. С. 98–104.
7. Дутчак Р. Військове капеланство в Україні: соціально-психологічні аспекти діяльності. Львів : Вид-во УКУ, 2017. 196 с.
8. Закон України «Про Службу військового капеланства». Верховна Рада України. 2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1915-20> (дата звернення: 31.03.2026).
9. Коваленко О. Психологічна допомога в кризових ситуаціях: теорія і практика. Київ : Каравела, 2017. 304 с.
10. Кохан І. О. Особливості душпастирської комунікації у військовому середовищі. Соціальна психологія. 2020. № 2. С. 112–118.
11. Кравчук Н. В. Психологічна підтримка військових та членів їх сімей у діяльності капелана. Психологічний часопис. 2023. № 5. С. 45–52.
12. Литвиненко О. Духовно-психологічний супровід військовослужбовців у бойових умовах. Вісник психології і педагогіки. 2021. № 1. С. 23–29.
13. Москалець В. П. Психологія релігії. Київ : Академвидав, 2014. 240 с.

- 14.Назаренко О. Психологічні аспекти спілкування у діяльності священнослужителя. Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Психологічні науки. 2019. № 3. С. 65–70.
- 15.Пірен М. І. Конфліктологія та психологія спілкування. Київ : МАУП, 2016. 320 с.
- 16.Слободянюк Т. Кризове психологічне консультування. Київ : Либідь, 2018. 256 с.
- 17.Степаненко В. Психологія міжособистісної комунікації. Київ : Центр учбової літератури, 2022. 280 с.
- 18.Шевченко В. Духовна опіка військовослужбовців у системі морально-психологічного забезпечення Збройних Сил України. Військово-науковий вісник. 2020. № 34. С. 145–152.
- 19.American Psychological Association. APA Handbook of Psychology, Religion, and Spirituality. Vol. 1: Context, Theory, and Research. Washington : American Psychological Association, 2013.
- 20.Carey L., Hodgson T., Krikheli L., Soh R., Armour A., Singh T. Moral injury, spiritual care and the role of chaplains: An exploratory scoping review. Journal of Religion and Health. 2016. Vol. 55. P. 1218–1245. <https://doi.org/10.1007/s10943-016-0237-5>
- 21.Doehring C. The Practice of Pastoral Care: A Postmodern Approach. Louisville : Westminster John Knox Press, 2015.
- 22.Fitchett G., Nolan S. Spiritual Care in Practice: Case Studies in Healthcare Chaplaincy. London : Jessica Kingsley Publishers, 2015.
- 23.Flannelly K. J., Weaver A. J., Costa K. G. A systematic review of chaplaincy research: Implications for theory and practice. Journal of Health Care Chaplaincy. 2008. Vol. 14(2). P. 69–92. <https://doi.org/10.1080/08854720802053867>
- 24.Griffith J. L., Griffith M. E. Encountering the Sacred in Psychotherapy: How to Talk with People about Their Spiritual Lives. New York : Guilford Press, 2002.
- 25.Hodge D. R. Spiritual assessment in social work and mental health practice. New York : Columbia University Press, 2015.

- 26.Koenig H. G. Religion, Spirituality, and Health: The Research and Clinical Implications. ISRN Psychiatry. 2012. Article 278730. <https://doi.org/10.5402/2012/278730>
- 27.Pargament K. I. Spiritually Integrated Psychotherapy: Understanding and Addressing the Sacred. New York : Guilford Press, 2011.
- 28.Pargament K. I., Exline J., Jones J. APA Handbook of Psychology, Religion, and Spirituality. Vol. 2. Washington : American Psychological Association, 2013.
- 29.Park C. L. Religion and meaning. In: Paloutzian R. F., Park C. L. (Eds.). Handbook of the Psychology of Religion and Spirituality. New York : Guilford Press, 2013. P. 357–379.
- 30.Peteet J. R. Spirituality and Religion in Oncology. CA: A Cancer Journal for Clinicians. 2014. Vol. 64(4). P. 280–289. <https://doi.org/10.3322/caac.21207>
- 31.Puchalski C. M., Ferrell B. Making Health Care Whole: Integrating Spirituality into Patient Care. West Conshohocken : Templeton Press, 2010.
- 32.Shay J. Moral Injury. Psychoanalytic Psychology. 2014. Vol. 31(2). P. 182–191. <https://doi.org/10.1037/a0036090>
- 33.Smith J. C. The structure of empathic communication in pastoral counseling. Journal of Pastoral Care & Counseling. 2011. Vol. 65(3). P. 1–10.
- 34.Sullivan W. F., Tisdale T. C. Pastoral Care and Counseling: Redefining the Paradigms. Nashville : Abingdon Press, 2012.
- 35.VandeCreek L., Burton L. Professional Chaplaincy: Its Role and Importance in Healthcare. Journal of Pastoral Care & Counseling. 2001. Vol. 55(1). P. 81–97.
- 36.Weaver A. J., Koenig H. G., Larson D. B. Marriage and family therapists and the clergy: A need for clinical collaboration, training, and research. Journal of Marital and Family Therapy. 1997. Vol. 23(1). P. 13–25.
- 37.Worthington E. L. Forgiveness and Spiritual Healing. Journal of Psychology and Theology. 2005. Vol. 33(4). P. 281–290.